

ỦY BAN NHÂN DÂN HUYỆN CHI LĂNG

BẢN MÔ TẢ

**CHỈ DẪN ĐỊA LÝ “VÂN THỦY” CHO SẢN PHẨM MẬT ONG
HOA NGŨ GIA BÌ CỦA XÃ VÂN THỦY, HUYỆN CHI LĂNG,
TỈNH LẠNG SƠN**

Chi Lăng, 2023

MỤC LỤC

1. CHỈ DẪN ĐỊA LÝ	3
2. SẢN PHẨM MANG CHỈ DẪN ĐỊA LÝ.....	3
3. MÔ TẢ SẢN PHẨM MANG CHỈ DẪN ĐỊA LÝ.....	3
3.1. Danh tiếng của sản phẩm.....	3
3.2. Đặc trưng về chất lượng đặc thù của mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy	4
3.3. Kỹ thuật sản xuất mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy.....	4
3.4. Mối quan hệ giữa tính chất, chất lượng đặc thù của sản phẩm với khu vực địa lý	5
4. KHU VỰC ĐỊA LÝ	8
5. THÔNG TIN QUẢN LÝ, KIỂM SOÁT CHẤT LƯỢNG SẢN PHẨM	9
5.1. Cơ quan quản lý chỉ dẫn địa lý “Vân Thủy”	9
5.2. Thông tin gắn nhãn sản phẩm	9

BẢN MÔ TẢ

DANH TIẾNG, TÍNH CHẤT, CHẤT LƯỢNG ĐẶC THÙ CỦA SẢN PHẨM MANG CHỈ DẪN ĐỊA LÝ

1. Chỉ dẫn địa lý: *Vân Thủy*

2. Sản phẩm mang chỉ dẫn địa lý: *Mật ong hoa ngũ gia bì*

3. Mô tả sản phẩm mang chỉ dẫn địa lý

3.1. Danh tiếng của sản phẩm

Xã Vân Thủy có lợi thế về diện tích rừng lớn (trên 1.100 ha) đã được khai thác để phát triển nghề nuôi ong lấy mật trong nhiều năm vừa qua. Trong đó, sản phẩm mật ong hoa ngũ gia bì được giới thiệu và thương mại trên thị trường với hình thức bao bì đóng gói như hình bên:

Tham gia trong Chương trình mỗi xã một sản phẩm (OCOP) của tỉnh Lạng Sơn năm 2021, sản phẩm

mật ong của xã Vân Thủy đã được đánh giá, phân hạng đạt tiêu chuẩn OCOP 3 sao (Quyết định số 829/QĐ-UBND ngày 19/4/2021 của Ủy ban nhân dân tỉnh Lạng Sơn).

Trước năm 1970, người dân xã Vân Thủy chỉ khai thác mật ong ngũ gia bì tự nhiên (cắt lấy sáp của đàn ong ở trên rừng về vắt lấy mật). Đến những năm 1990, nhận thấy sản phẩm tốt cho sức khỏe và có giá trị vì nhu cầu sử dụng lớn nên ông Lý Hải Kim (đã mất) thôn Bản Thí tìm cách đưa đàn ong rừng về đặt nuôi trong vườn nhà với mục đích thu hoạch mật ong để bán. Sau khi nhận thấy nuôi ong lấy mật có thể giúp tăng thu nhập, có thêm nhiều hộ gia đình khác tại Vân Thủy tham gia nuôi ong dẫn đến quy mô đàn ong mở rộng. Hiện nay, người nuôi ong xã Vân Thủy đã chủ động được các kỹ thuật tạo chúa, tách/gộp đàn, chăm sóc, phòng trừ dịch bệnh, khai thác mật.... Tùy theo điều kiện thời tiết từng năm và việc đánh giá tiềm năng khai thác của cây nguồn mật, người nuôi ong sẽ tiến hành tách hoặc gộp đàn ong. Hiện nay,

trên địa bàn toàn xã có 100 hộ gia đình nuôi ong lấy mật. Tổng đàn ong hiện có của Vân Thủy là 1.300 đàn, cho sản lượng mật khoảng 8.000 lít/năm. Trong đó sản lượng mật hoa ngũ gia bì là 4.000 lít, chiếm 50% sản lượng mật ong hàng năm. Trên thị trường, mật ong ngũ gia bì Vân Thủy có giá khoảng 500.000 đồng/lít, tương đương với giá bán mật ong Mù Cang Chải (đã được bảo hộ chỉ dẫn địa lý năm 2020) và cao hơn 1,5 lần so với các loại mật ong từ các vùng sản xuất khác (Bình Liêu – Quảng Ninh) (*Báo cáo điều tra hiện trạng sản xuất và thị trường tiêu thụ sản phẩm mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy trong phụ lục 1 kèm theo*).

3.2. Đặc trưng về chất lượng đặc thù của mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy

Mật ong hoa ngũ gia bì là một sản phẩm đặc trưng của xã Vân Thủy, huyện Chi Lăng, tỉnh Lạng Sơn. Trên địa bàn cả nước hiện chỉ có Hợp tác xã nuôi ong lấy mật xã Vân Thủy sản xuất được loại mật ong độc đáo này (*Báo cáo nghiên cứu chất lượng đặc thù của mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy trong phụ lục 2 kèm theo*).

Bên cạnh xã Vân Thủy, một số vùng nuôi ong khác cũng có cây ngũ gia bì như như Mù Cang Chải (Yên Bái), Cô Tô và Bình Liêu (Quảng Ninh). Tuy nhiên, với diện tích rừng có cây ngũ gia bì lớn, sản lượng mật và phấn hoa dồi dào, trong khi những loại cây nguồn mật khác hầu như không có trong giai đoạn cây ngũ gia bì nở hoa nên mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy có độ đồng nhất cao. Ngược lại, do trong cùng vụ khai thác mật và phấn hoa ngũ gia bì, người nuôi ong tại Mù Cang Chải, Cô Tô và Bình Liêu còn khai thác những loại hoa khác (tớ dày, táo mèo/son tra, sỏ...) nên có sự khác nhau về chất lượng giữa mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy với các sản phẩm của các địa phương trên.

- Đặc trưng chất lượng cảm quan của mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy: **Vị ngọt vừa và hơi đắng hậu**

- Đặc trưng chất lượng lý hóa của mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy:

✓ **Hàm lượng Vitamin B5: 0,11-0,21 mg/100g.**

✓ **Hàm lượng Saponin triterpenenoid: 4,73-4,79 mg/100g**

(*Báo cáo nghiên cứu chất lượng đặc thù của mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy trong phụ lục 2 kèm theo*)

3.3. Điều kiện tự nhiên của khu vực địa lý tạo nên tính chất đặc thù/danh tiếng của sản phẩm

Vân Thủy là xã thuộc tiểu vùng bắc Chi Lăng. Khí hậu của tiểu vùng này có đặc điểm: Nhiệt độ trung bình hàng năm trên 20⁰C; Lượng mưa lớn hơn 1.400 mm; Ít chịu ảnh hưởng của gió bão. Thổ nhưỡng của tiểu vùng này hầu hết là đất feralit hình thành trên cát kết và bột kết có màu vàng đỏ, phân bố chủ yếu từ dạng địa hình đồi trung bình và đồi cao. Đánh giá về điều kiện tự nhiên và hiện trạng tài nguyên rừng của tỉnh Lạng Sơn đã chỉ ra Vân Thủy nằm trong tiểu vùng núi đá vôi thuộc cánh cung Bắc Sơn nên khu vực chân núi đá vôi tại Vân Thủy có khí hậu mát, độ ẩm lớn (*Trang 95 - 102, Địa chí Lạng Sơn, nhà xuất bản Chính trị Quốc gia, 1999*).

Điều kiện tự nhiên nói trên là điều kiện thuận lợi để phát triển tập quán khoanh nuôi xúc tiến tái sinh rừng tự nhiên (Rừng tự nhiên và rừng được phục hồi bằng biện pháp khoanh nuôi xúc tiến tái sinh tự nhiên) nói chung đặc biệt có cây ngũ gia bì nói riêng. Xã Vân Thủy có tổng diện tích đất rừng là trên 1.100 ha. Theo *Báo cáo Thuyết minh tổng hợp Điều chỉnh quy hoạch sử dụng đất đến năm 2030 của huyện Chi Lăng*, chiếm khoảng 50% diện tích đất rừng của xã Vân Thủy được quy hoạch nhóm rừng sản xuất là rừng tự nhiên. Trên đất rừng được giao quản lý tại 6/6 thôn của xã Vân Thủy, bên cạnh việc bảo vệ những cây ngũ gia bì mọc tự nhiên, các hộ gia đình nuôi ong còn chủ động trồng mới cây ngũ gia bì. Kết quả điều tra 80 hộ nuôi ong tại Vân Thủy cho thấy, chiếm trên 50% hộ nuôi ong được điều tra đánh giá mật độ cây ngũ gia bì trên đất rừng Vân Thủy dao động từ 20 – 30 cây/ha (*Báo cáo điều tra hiện trạng sản xuất và thị trường tiêu thụ sản phẩm mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy trong phụ lục 1 kèm theo*).

3.4. Kỹ thuật sản xuất mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy

Kỹ thuật nuôi ong và khai thác mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy như sau:

- *Lựa chọn giống ong*: Sử dụng giống ong nội, (Apris cerana) để nuôi.
- *Quản lý vụ thu mật ong hoa ngũ gia bì*: Thời gian nuôi và khai thác mật ong hoa ngũ gia bì từ tháng 11 đến hết tháng 2 năm sau.
- *Quản lý cho ăn bổ sung*: Trong thời gian thu hoạch mật ong hoa ngũ gia bì, tuyệt đối không được cho ăn bổ sung.
- *Kỹ thuật quay mật*: Khi các bánh tổ mật đã vớt nắp được khoảng 90% sẽ tiến hành thu hoạch mật bằng cách sử dụng thùng quay mật.

3.5. Mối quan hệ giữa tính chất, chất lượng đặc thù của sản phẩm với khu vực địa

lý

Yếu tố chính tạo nên chất lượng đặc thù trên cho mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy là do mật ong được thu hoạch chỉ từ nguồn mật hoa cây ngũ gia bì trên địa bàn.

(Nguồn: Trung tâm Nghiên cứu và Phát triển Hệ thống Nông nghiệp, 2021)

Cây ngũ gia bì mọc tại xã Vân Thủy thuộc loài ngũ gia bì chân chim (*Schefflera heptaphylla*) họ nhân sâm (*Araliaceae*), người dân địa phương gọi là mạy tạng, chân chim. Hoa nở trong mùa đông, sau đó là kết trái.

Nghiên cứu của Huỳnh Thị Lũy cho thấy, ở Việt Nam thực vật thuộc họ Ngũ gia bì khá đa dạng về thành phần loài, đặc điểm sinh thái – sinh học, phân bố rộng thường mọc rải rác ở vùng rừng núi nhưng mọc tập trung nhiều ở những vùng đồi núi cao có khí hậu ôn hòa. Ngũ gia bì chân chim thuộc cây gỗ trung sinh, ưa ẩm, ưa sáng nhưng ở giai đoạn còn nhỏ cây chịu bóng, chịu hạn, mọc xen với một số loài cây gỗ. Ngũ gia bì chân chim sống được ở nhiều loại đất khác nhau, thích hợp nhất ở đất feralit vàng đỏ. Đặc biệt, khu vực chân núi đá vôi là nơi cây ngũ gia bì chân chim sinh trưởng và phát triển rất mạnh.

Với các điều kiện về khí hậu như nhiệt độ trung bình hàng năm trên 20⁰C, khí hậu mát; lượng mưa lớn hơn 1.400 mm; ít chịu ảnh hưởng của gió bão, độ ẩm lớn. Đặc biệt là đất đai tại khu vực địa lý hầu hết là feralit hình thành trên cát kết và bột kết có màu vàng đỏ, phân bố chủ yếu từ dạng địa hình đồi trung bình và đồi cao,

thuộc tiểu vùng núi đá vôi cánh cung Bắc Sơn, khu vực địa lý rất phù hợp với yêu cầu điều kiện sinh thái để cây ngũ gia bì chân chim sinh trưởng và phát triển.

Chính vì vậy, mặc dù chưa có báo cáo điều tra chính thức về diện tích và số lượng của cây ngũ gia bì tại Vân Thủy, tuy nhiên qua khảo sát đánh giá thực tế cho thấy vào vào mùa đông (tháng 11 đến tháng 2 dương lịch năm sau), giai đoạn này có nhiệt độ thấp nhất trong năm nên hầu hết những loại cây trồng và cây tự nhiên khác tại Vân Thủy không có đặc tính ra hoa. Ngược lại, cây ngũ gia bì nở hoa trắng khắp các cánh rừng tại Vân Thủy. Kết hợp với phương pháp của người dân địa phương tại khu vực địa lý tuyệt đối không được cho ăn bổ sung trong thời gian này nhưng rừng ngũ gia bì vẫn đảm bảo cung cấp đủ nguồn mật và phấn hoa để nuôi từ 4.000 – 5.000 đàn ong (Quy mô nuôi hiện tại là 1.300 đàn). Điều này chứng tỏ mật ong thu được trong giai đoạn này chính là mật ong hoa ngũ gia bì có độ đồng nhất cao. Mật hoa ngũ gia bì có mùi thơm nhẹ, vị ngọt và hơi đắng nên mật ong hoa ngũ gia bì cũng có vị ngọt vừa và hơi đắng hậu. Đặc điểm này được thể hiện rõ trong báo cáo phân tích tính chất chất lượng của mật ong Vân Thủy.

Cây nguồn mật chính	Thời gian ra hoa	Địa điểm phân bố	Mức độ cho mật	Màu sắc mật ong
Ngũ gia bì	T11 – T2	Toàn xã	++++	Vàng nhạt, vàng chanh
Keo	T4 – T7	Toàn xã	++++	Vàng đậm
Khác (cỏ lào, ...)	T8-T11	Toàn xã	++	Vàng đậm

(Nguồn: Trung tâm Nghiên cứu và Phát triển Hệ thống Nông nghiệp, 2021)

(Ghi chú: Mức độ cao : +++++, khá : +++, trung bình và ít: ++)

Theo trang <http://ykhoaviet.vn>, trong thành phần hóa học của cây ngũ gia bì chân chim có chứa Saponin triterpenoid. Theo BỘ SÁCH CÂY THUỐC VIỆT NAM VÀ NHỮNG BÀI THUỐC THƯỜNG DÙNG (của PGS.TS. Nguyễn Viết Thân – Đại học Dược Hà Nội), Saponin có vị đắng, là hoạt chất chính trong các dược liệu chữa ho như viễn chí, cát cánh, cam thảo, thiên môn, mạch môn... Đặc biệt trong một số vị

thuốc bổ như nhân sâm, tam thất, hàm lượng Saponin cao hơn so với các dược liệu trên. Saponin triterpenoid thường gặp trong những cây 2 lá mầm thuộc các họ như: Acanthaceae, Amaranthaceae, Araliaceae. Cây ngũ gia chân chim (*Schefflera heptaphylla*) tại Vân Thủy cũng thuộc họ nhân sâm (Araliaceae) nên trong các bộ phận của cây (bao gồm cả mật và phần hoa) có thành phần Saponin triterpenoid. Vì vậy, mật ong hoa ngũ gia bì thu được cũng có chứa thành phần Saponin triterpenoid. Đây là thành phần tạo nên vị hơi đắng hậu của mật ong hoa ngũ gia bì.

Người dân Vân Thủy tích cực bảo vệ số lượng cây hiện có và tiếp tục trồng mới cây ngũ gia bì trên địa bàn. Vì vậy, mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy có độ đồng nhất cao, có sự khác nhau về vị, hàm lượng vitamin B5, hàm lượng Saponin triterpenoid trong mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy với mật ong của các vùng trên.

Ngoài ra, để duy trì chất lượng mật ong hoa ngũ gia bì, người nuôi ong tại Vân Thủy: (1) Chỉ sử dụng duy nhất giống ong nội địa; (2) Không cho ong ăn thức ăn bổ sung bằng đường kết tinh trong thời kỳ khai thác mật hoa ngũ gia bì; (3) Không vắt mật mà thay vào đó là phương pháp quay và lọc mật để tránh ấu trùng chét lên mem làm mật chua; (4) Để đảm bảo hàm lượng nước thấp, việc quay mật chỉ tiến hành khi có từ 90% cầu mật vớt nắp; (5) Không pha trộn các loại mật ong khác với mật ong vùng ngũ gia bì Vân Thủy. Các phương pháp này của người dân tại khu vực địa lý nhằm duy trì, đảm bảo đặc tính của mật ong được khai thác tự nhiên từ cây nguồn mật ngũ gia bì trong thời gian mùa đông tại khu vực địa lý.

4. Khu vực địa lý

Khu vực địa lý tương ứng với chỉ dẫn địa lý “Vân Thủy” cho sản phẩm mật ong hoa ngũ gia bì là toàn bộ địa giới hành chính của xã Vân Thủy, huyện Chi Lăng, tỉnh Lạng Sơn. Khu vực địa lý được thể hiện qua bản đồ sau:

Hình 1: Bản đồ khu vực địa lý tương ứng với chỉ dẫn địa lý Vân Thủy

5. Thông tin quản lý, kiểm soát chất lượng sản phẩm

5.1. Cơ quan quản lý chỉ dẫn địa lý “Vân Thủy”

Ủy Ban Nhân Dân (UBND) huyện Chi Lăng là cơ quan quản lý chỉ dẫn địa lý theo quy định của pháp luật.

UBND huyện tổ chức việc quản lý chỉ dẫn địa lý, tiến hành giám sát và kiểm soát việc tuân thủ các yêu cầu về chất lượng được nêu trong bản mô tả, quản lý bảo vệ và phát triển cây nguồn mật (cây ngũ gia bì); Tiến hành trao quyền sử dụng chỉ dẫn địa lý cho các tổ chức và cá nhân nuôi ong, kinh doanh mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy theo quy định; Quản lý và hỗ trợ xây dựng hệ thống tem nhãn, logo, bao bì sản phẩm, hỗ trợ quảng bá, xúc tiến thương mại chỉ dẫn địa lý.

5.2. Thông tin gắn nhãn sản phẩm

Bao gói, chứa đựng mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy phải được làm từ các vật liệu phù hợp với bao bì thực phẩm (chai thủy tinh, nhựa...), không bị thôi nhiễm làm ảnh hưởng đến chất lượng mật ong.

Trên nhãn mác mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy phải được ghi theo quy định

tại Nghị định 43/2017/NĐ-CP ngày 14/4/2017 của Chính phủ về ghi nhãn hàng hóa và các văn bản hướng dẫn thi hành.

Trên nhãn phải ghi tối thiểu nội dung: tên hàng hóa và cụm từ “Chỉ dẫn địa lý mật ong hoa ngũ gia bì Vân Thủy”. Các dấu hiệu trên phải là thành phần chính của nhãn sản phẩm, được ghi rõ ràng với kích thước to hơn các dấu hiệu còn lại.

Chi Lăng, ngày 28 tháng 4 năm 2022

**KT. CHỦ TỊCH
PHÓ CHỦ TỊCH**

Vi Quang Trung